

ФОРМИ УЧАСТІ ТОРГІВЛІ У РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

Розглядаються концептуальні положення і стратегічні пріоритети розвитку сільських територій і роль торгівлі у такому розвитку. Аналізуючи зміст і форми участі торгівлі у розвитку сільських територій, обґрунтовуються шляхи її активізації для соціального розвитку села.

Ключові слова: сільська торгівля, сільські території, аграрна політика, соціальна роль торгівлі, торговельне підприємництво

Аропійу Г.

PARTICIPATION FORM TRADE DEVELOPMENT OF RURAL AREAS

Conceptual positions and strategic priorities of development of rural territories and trade role are examined in such development. Analyzing maintenance and forms of participation of trade in development of rural territories, the ways of her activation are grounded for social development of village.

Keywords: rural trade, rural territories, agrarian politics, social role of trade, trade enterprise

1. Вступ. Багатофункціональна аграрна сфера посідає ключове місце у соціально-економічному розвитку будь-якої країни, тому їй відводиться особлива роль в системі пріоритетів і загально-національних стратегій. В Україні аграрна сфера постійно перебуває в епіцентрі крупномасштабних реформ, глибоких трансформацій і державної підтримки, що забезпечує її відносну стабільність і позитивну динаміку нарощування обсягів виробництва.

Проте, в умовах зростання загрози продовольчої безпеки і посилення міжнародної конкуренції потрібні більш глибокі якісні зміни в аграрній сфері, соціальні перетворення, нова система організації та управління, а також надійне інфраструктурне забезпечення. Все це суттєво активізувало пошуки наукових підходів розвитку аграрної сфери в ринкових умовах. На цьому напрямку сьогодні домінують декілька концептуальних підходів, серед яких домінуючим можна вважати розвиток сільських територій.

Дослідники різних наукових шкіл доводять необхідність посилення соціально-економічної функції державної політики шляхом стимулювання розвитку, який отримав назву “розвиток сільських територій”. Відтак, академік НААН України В. Ф. Петриченко вважає, що “...розвиток аграрного виробництва безперспективний без розвитку сільських територій”. Інший український вчений С. І. Дем’яненко стверджує, що аграрна політика і політика розвитку села – не тотожні поняття, і тому ці сфери повинні розвиватися за окремими державними програмами. Відтак, “аграрну політику необхідно доповнювати цілісною політикою розвитку сільських територій”. Розглядаючи доцільність розвитку сільських територій в Україні крізь призму досвіду Європейських країн, вчений дослідник

В. В. Борщевський констатує, що “у країнах ЄС розвиток сільських територій забезпечує належний рівень життя їхніх мешканців, а економічні аспекти життєдіяльності Європейського села відзначаються багатофункціональністю та сталим зростанням”.

Метою статті є теоретичне обґрунтування заasad активізації участі торгівлі у розвитку сільських територій для ефективної реалізації державної політики соціально-економічної перебудови села.

2. Виклад основного матеріалу. Сутність розвитку сільських територій уособлює еволюційний керований процес, спрямований на кількісне зростання та якісне оновлення соціально-економічного, природно-економічного і виробничого потенціалу підсистем, розташованих і функціонуючих в межах такої території. Розвиток сільських територій передбачає ефективну взаємодію і єдність функціонування складових підсистем. Закономірною підставою для органічної єдності підсистем повинна бути спільність їх інтересів і цілей. Така єдність забезпечується ефективною державною політикою розвитку сільських територій, яка знаходить відображення в концепціях, стратегіях та програмах.

Концепція Державної цільової програми сталого розвитку сільських територій до 2020 року обґрунтовано визначила засади державної політики відносно розвитку сільських територій, а також шляхи і способи розв’язання широкого комплексу проблем, розвитку українського села на період до 2015 року.

Основні завдання Програми, як бази державної політики загалом, зводяться до: створення організаційно-правових та соціально-економічних умов для комплексного розвитку сільських територій, наближення та вирівнювання умов життєдіяльності міського та сільського населення; формування кон-

курентоспроможного аграрного сектора національної економіки та його інтеграцію у світовий економічний простір; посилення мотивації сільського населення до розвитку підприємництва, зміцнення партнерства держави, безпеки і територіальних громад; оптимізації виробничої та територіальної соціальної інфраструктури сільської поселенської мережі; підвищення рівня та якості життя сільського населення, зняття гостроти соціально-демографічних проблем, а також проблем трудової зайнятості й створення сприятливих умов для проживання населення на сільських територіях; формування зба-лансованого аграрного ринку, створення сучасної його інфраструктури, подоланні стихійності й тінізації аграрного ринку; створення умов для розвитку паритетних відносин в системі міжгалузевого обміну; охорони довкілля та відтворення природних ресурсів; формування ефективної системи управління розвитком сільських територій.

Наведено завдання, конкретизовані для окремих напрямків і галузей: сільськогосподарського виробництва, підприємництва, сільського будівництва, транспорту, інженерної інфраструктури, освіти, медичного обслуговування, побутового обслуговування, соціального облаштування та інших. Окремий блок складає розвиток торговельного обслуговування сільського населення. Зазначимо, що в регіональних програмах розвитку сільських територій також присутній розділ розвитку торгівлі.

Залучення торгівлі до активної участі в розвитку сільських територій є закономірною об'єктивною необхідністю. По-перше, сільська торгівля відіграє ключову роль в забезпеченні потреб населення в товарах і послугах. По-друге, торгівля забезпечує широкомасштабний обмін в процесі відтворення агропродовольчих ресурсів. По-третє, торгівля складає економіко-організаційну основу внутрішнього агропродовольчого ринку. По-четверте, торгівля підтримує розвиток соціальної інфраструктури сільських територій. По-п'яте, торгівля виступає важливою підприємницькою сферою в сільській місцевості. Розглянемо докладніше форми участі торгівлі в реалізації політики розвитку сільських територій.

Одним з магістральних напрямів розвитку сільських територій в Україні є покращення життя сільського населення, докорінне поліпшення соціального стану сільських жителів, створення комплексної соціальної інфраструктури. Роль торгівлі у вирішенні проблем села закономірна.

На відміну від інших видів економічної та соціальної діяльності в сільській місцевості, торгівля розвивається масштабно і прискореними темпами. Тут зосереджено не менше 47,6 тис. магазинів, близько 15 тис. об'єктів дрібнороздрібною мережі, 7,2 тис. об'єктів ресторанного господарства, 2,4 тис. автозаправних станцій і 1,9 тис. аптек і аптечних пунктів. Валовий оборот цієї мережі (з врахуванням обороту сектору неорганізованої торгівлі, тобто фізичних осіб-підприємців, за нашими розрахунками, перевищує 84 млрд грн в рік.

Через сільську торгівлю жителі села задовольняють основні потреби в харчових продуктах, а та-

кож непродовольчих товарах першої необхідності. Саме ці групи товарів сьогодні переважають в товарообороті сільської торгівлі, вони відповідають структурі попиту і потребам споживачів.

Крім зазначених груп товарів, розширюється асортимент господарських товарів, будівельних матеріалів, сільгоспінвентаря, тобто продукції, яка відповідає укладу і образу життя сільських жителів. Поступово на селі відроджується торгівля культурно-побутовими товарами, автозапчастинами, книгами та іншими групами, які сприяють підвищенню соціально-культурного рівня сільського населення.

Таким чином, торгівля на селі забезпечує фізичний та економічний доступ населення до торговельних послуг, задовольняє матеріальні та соціально-культурні потреби людей в товарах і послугах. Крім того, по мірі розширення мережі об'єктів ресторанного господарства (кафе, барів, їдалень, ресторанів) в сільській місцевості зростають масштаби харчування поза домом, що дозволяє значно зекономити час на виготовлення їжі, активізувати формування в сільській місцевості індустрії гостинності.

Соціальна інфраструктура села доповнюється торговельними об'єктами нового профілю: аптеками, аптечними пунктами, автозаправними станціями, які разом з магазинами, дрібнороздрібною мережею і об'єктами масового харчування формують потужний сегмент комплексної соціальної інфраструктури на селі. Соціальна значущість такої інфраструктури не обмежується задоволенням потреб населення в товарах і послугах. Вона значно ширша.

Відтак, через сільську торгівлю населення не лише реалізує грошові доходи в процесі купівлі товарів і послуг, але й денатуралізує частину сукупних доходів, щорічно реалізуючи аграрну продукцію на 23 млрд грн, головним чином, через канали роздрібною торгівлі та заготівель. Це становить близько 10,5% сукупних грошових доходів сільських домогосподарств.

Активна участь торгівлі в реалізації аграрної політики сприяє вирішенню такої гострої проблеми соціально-побутового характеру як облаштування житла. По-перше, торгівля забезпечує потреби сільського населення в будівельних та лісоматеріалах, покрівельній продукції, господарських товарах для розширення житлового будівництва. На цьому варто наголосити, оскільки близько 2/3 житлового фонду в сільській місцевості створено до 1970 року і суттєво застаріло. По-друге, в сільській торговельній мережі населення придбає значну частину побутових товарів, техніки, приладів для забезпечення водопостачання, газифікації та електрифікації житла. Діяльність торгівлі в цьому напрямі має особливе значення, оскільки рівень побутових умов сільських жителів дуже низький, що викликає незадоволення у 60% селян.

В останні роки торгівля активно пропонує сільському покупцю принципово нові товари культурного призначення: аудіо-, відеотовари, мобільні телефони і аксесуари, комп'ютери та засоби Інтернет-комунікацій. Можна стверджувати, що формується новий соціально-культурний рівень сільсь-

кого життя, і торгівля бере активну участь в цьому процесі.

В сільській місцевості роль торгівлі значно зростає у вирішенні такої гострої проблеми, як трудова зайнятість. Критичне звуження сфери трудової зайнятості на селі призвело до неприпустимо масштабної міграції. Як наслідок, в пошуках роботи мільйони людей опинилися в зарубіжних країнах. За даними Саблука П. Т., "... близько 8 млн. селян України виїхали на заробітки до країн Європи..."

Будучи широкою і доступною підприємницькою сферою, торгівля на селі сприяє підвищенню рівня зайнятості сільського населення. В секторі організованої торгівлі на селі, переважно в системі кооперативної торгівлі і заготівель, зайнято близько 20 тис. осіб, крім того, контингент фізичних осіб – підприємців, які мають об'єкти торгівлі і найменший персонал, перевищує 200-250 тис. осіб. За даними Всеукраїнського соціологічного дослідження у 2013 р. на запитання: "за яких економічних джерел існує село?" 24,6% респондентів відповіли "за рахунок торгівлі". Дещо більше (28,9%) вважають, що село існує за рахунок сільського господарства.

Таким чином, сфера торговельного підприємства відіграє важливу роль у забезпеченні розвитку багатофункціональної економіки села, трудової зайнятості, грошових доходів населення (табл.1).

3. Висновки. Ефективність взаємодії торгівлі та аграрної сфери, підвищення ролі торгівлі у соціально-економічних перетвореннях на селі, активізація її участі у розвитку сільських територій пов'язана зі суттєвими змінами безпосередньо у сфері

сільської торгівлі та модернізації її на інвестиційно-інноваційних засадах. Важливо також створити передумови для інноваційного розвитку сільської торгівлі, провести глибокі трансформації середовища її функціонування.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Борщевський В. В. Розвиток сільських територій в системі євроінтеграційних пріоритетів України [Текст] : монографія / [за ред. В. В. Борщевського]. – Львів : ІРД НАН України, 2012. – С. 5.
2. Державна цільова програма розвитку українського села на період до 2015 року : постанова Кабінету міністрів України від 15.11.2007 р. № 158 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1158-2007-%D0%BF>.
3. Дем'яненко С. І. К вопросу о стратегии развития аграрного сектора экономики Украины / С. И. Дем'яненко // Економіка АПК. – 2014. – № 1. – С. 15.
4. Петриченко В. Ф. Стратегічні напрями розвитку аграрного сектору економіки на період до 2010 року / В. Ф. Петриченко. // Всеукраїнський конгрес вчених економістів-аграрників : зб. матеріалів. – К. : Наука, 2013. – С. 21.
5. Саблук П. Т. Розвиток сільських територій в контексті забезпечення економічної стабільності держави / П. Т. Саблук // Економіка АПК. – 2005. – № 11. – С. 7.
6. Соціально-економічне становище сучасного українського села : соц. дослідження. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.institute.gorchenin.ua.

Таблиця 1

Форми участі сільської торгівлі у реалізації державної аграрної політики

№ з/п	Основні положення аграрної політики	Форми участі торгівлі у реалізації положень аграрної політики	Очікувані результати
1.	Формування соціальної інфраструктури сільських поселень	Розвиток мережі об'єктів торгівлі, ресторанного господарства і сервісу	Покращення інфраструктурного забезпечення соціального розвитку сільських територій
2.	Забезпечення матеріальних потреб сільського населення	Організація продажу продовольчих і непродовольчих товарів, а також надання послуг сільським жителям	Задоволення потреб сільського населення в товарах і послугах, забезпечення фізичної та економічної доступності до послуг торгівлі
3.	Покращення умов життя сільського населення та підвищення рівня життєоблаштування	Розширення торгівлі будівельними і лісоматеріалами в сільській місцевості, господарськими товарами культурно-побутового та соціально-культурного призначення	Збільшення та якісне оновлення житлового фонду на селі, полегшення сільського побуту, підвищення соціальнокультурного рівня життя
4.	Стимулювання розвитку підприємництва в сільській місцевості	Диверсифікація підприємницької діяльності в сфері торгівлі, засвоєння нових видів бізнесу: торгівля медичними препаратами, паливно-мастильними матеріалами, організація ресторанного господарства, нових видів сервісу	Розвиток мультифункціональної економіки в сільській місцевості як основи для розширення сфери застосування праці та підвищення рівня доходів сільського населення
5.	Вдосконалення системи міжгалузевих економічних відносин і паритетності в процесі відтворення	Використання ринкових механізмів в процесі обміну і перерозподілу прибутку та оптимізації цін. Інтеграція торгівлі в господарські системи за участю аграрних підприємств, розвиток кооперативних засад	Усунення диспропорцій у міжгалузевій взаємодії, забезпечення фінансово-економічної стабільності розвитку і функціонування аграрного сектору функціонально пов'язаних галузей
6.	Демоніполізація та детінізація каналів реалізації сільгосппродукції	Інфраструктурне забезпечення функціонування аграрного ринку за рахунок нових структур та активізації каналів	Створення конкурентоспроможного і ефективно функціонуючого аграрного ринку в Україні